

Životní příběh české uprchlice z Bosny

V současné době sledujeme aktuální vývoj situace v Ukrajině s následným začleněním Krymského poloostrova do státního území Ruské federace. V této souvislosti je připomínána obdobná situace v tehdejší Svazové republice Jugoslavie, kde boje o území Kosova byly ukončeny právě před 15 léty, v červnu roku 1999.

Jaká byla situace na tomto území Balkánského poloostrova, kde na začátku devadesátých let minulého století začaly spory, které vyústily v etnické čistky a vyvražďování obyvatelstva, nám nejlépe může popsat přímá účastnice, která tam žila, bydlela a pracovala, nyní občanka Černé v Pošumaví, paní **IVANA SIROTKOVÁ.**

Začtème se tedy do jejího vyprávění, které je vzpomínkou na dobu tam strávenou.

Vše začalo v Kralupech nad Vltavou, kde tehdejší jugoslávští odborníci stavěli chemický závod Kaučuk a Rafinerie ropy. Zde se právě s jedním z nich seznámila, stal se jejím manželem a po třech letech se jim narodila dcera. Manžel pocházel z městečka Gacko, které leží v horách ve výšce 1260 metrů nad mořem v jižní části Bosny a Hercegoviny, asi 60 km od Dubrovníku. V té době začala firma, kde její manžel pracoval, stavět elektrárnu právě v Gacku, navíc tam měl dům po rodičích a tak se tam oba v roce 1979 přestěhovali. Zanedlouho se jim pak narodila druhá dcera a za další tři roky syn. Spolu s manželem pracovala paní Ivana v uhelné elektrárně jako laborantka, neboť byla profesí chemička. Manžel pocházel z muslimské rodiny, ale nikdo tehdy na to nekladl zvláštní důraz. Společně vedle sebe žili Srbové i Muslimové, v práci byli přátelé a kamarádi, ale teprve pozdější nenávist je rozdělila a způsobila vše, co se pak odehrálo.

Bylo to v období, kdy tento mnohonárodnostní stát se nazýval Socialistická federativní republika Jugoslavie a v jeho čele stál prezident Josip Broz Tito, který vládl až do své smrti v roce 1980 a který byl velkou autoritou. Jugoslávie byla sice socialistický stát, ale nebyla členem Varšavské smlouvy a neuznávala politiku Sovětského svazu, považovala se za zemi neutrální, což znamenalo možnost obchodování s východem i západem.

J. B. Tito držel zemi pevnou rukou a tak po jeho smrti začali sami obyvatelé říkat, že to nedopadne dobře, že z toho vznikne válka. Obyvatelstvo bylo poznamenáno excesy II.

světové války, kdy bylo nacisty povražděno mnoho tisíc obyvatel, přičemž k tomu dopomohli notnou měrou i samotní občané.

„V době, kdy jsme do Gacka přijeli, byli všichni obyvatelé Jugoslávci“ vypráví paní Ivana. „Gacko leží v Bosně a Hercegovině, kde byla směs všech věr a vyznání. Chorvaté jsou převážně katolíci, Srbové zase pravoslavní a v Bosně a Hercegovině byli vedle Bosňáků(kteří se při sčítání v roce 1991 přihlásili jako Muslimové) i ostatní víry“.

Po rozpadu komunistických režimů ve střední a východní Evropě se postupně rozpadla i Jugoslavie. Nejprve se odtrhlo Slovinsko, dále Chorvatsko, Makedonie a Bosna a Hercegovina a vznikla Svazová republika Jugoslavie, která byla federací Černé Hory a Srbska. Právě tato republika byla cílem bombardování vojenských sil NATO na jaře roku 1999, jehož cílem bylo zastavit vyhánění Albánců z Kosova.

V té době však již byla paní Ivana i s dětmi zpět v České republice. Jejich strastiplná a dodnes nezapomenutelná cesta začala v květnu roku 1992. Od března tohoto roku byla Bosna a Hercegovina nezávislá, vytvořená ve svazku Bosňáckých Muslimů a Chorvatů na základě referenda. To však neuznávali Srbové, vyhlásili v dubnu 1992 vlastní republiku a začaly etnické čistky, nenávisť, nevraživost a postupný boj každého proti každému. Hlavním předákem byl Radovan Karadžić, který byl z Bosny a Hercegoviny, byl však Srb a pravoslavný.

„V samotném Gacku i okolí to začalo vřít, pravoslavní Srbové začali pronásledovat bosenské muslimy, postupně se začalo i střílet“ vzpomíná Ivana Sirotková. „Z celého území byli všichni Chorvaté a Muslimové postupně vyhnáni, kraj se dodnes nazývá Krajina Srbská. T vrdilo se, že si všechny problémy přivodila Bosna a Hercegovina sama. Já však jsem svědkem toho, že přišli a všechny chlapy mobilizovali jako vojáky, ovšem poslali je dolů na Dubrovnik, v Gacku nezůstali. Pak přišla srbská armáda a různé jednotky jako „Bílí orlové“, kterým bylo všechno jedno, znásilňovali ženy, zapalovali stodoly, kam násilím vehnali živé lidi. Byla to agrese ze strany Srbů, kteří se řídili heslem – Všude kam vkročí srbská noha je srbské území.“

Jak to vše začalo a pokračovalo se dozvídáme z dalšího vyprávění.

„Manžel byl muslim, tvrdil, že se nám nic nemůže stát, já však trvala na tom, že chci zpátky do Čech. Dcera tehdy dokončila druhou třídu střední školy a protože to u nás skutečně začalo vypadat moc špatně, připravili jsme se na útek. Manžel zůstal doma a my ještě v květnu jsme jeli autobusem do Sarajeva, ale tam to bylo ještě horší, tak jsme se vrátili zpět. Srbové tehdy začali chytat Muslimy na ulicích, v jednom největším hotelu ve městě udělali koncentrační tábor, kam chycené naháněli. Bydleli jsme v domku společně se švagrem a švagrovou, která se asi v červnu rozhodla, že zajde do vesnice odehnat krávy. Tam již byl její manžel i synové s nevěstami, švagrová tvrdila, že pak se vrátí, aby hlídala barák. Moje dcery se rozhodly, že půjdou s ní, nechtěla jsem je pustit, měla jsem o ně strach, ale švagrová mě přemluvila. Prý se alespoň podívají, aby poznali, že ani na vesnici to není lepší. Tak jsem jim sbalila batůžky a odešly.

Ve vesnici bylo převážně muslimské obyvatelstvo, a tak Srbové cestu do vesnice uzavřeli, tak švagrová se šla podívat do vedlejší vesnice, kde měla rodiče a v tu chvíli začali Srbové původní vesnici bombardovat a za chvíli byla celá v plamenech. Nevěděla jsem, kde jsou v tu chvíli moje dcery, dostala jsem velký strach, že jsou mrtvé. Šla jsem za kamarádem, který byl srbským policistou, zda neví, co se děje. Když jsem mu řekla, že dcery jsou v té vesnici, vynadal mi, že jsem prý musela vědět, že vesnici napadnou. Byla to prý odplata za II. světovou válku, kde v roce 1945 povraždili muslimové spolu s Chorvaty mnoho srbského obyvatelstva.

Policista mě však ujistil, že vyše hlídky, které budou hlídat všechny přístupové cesty a kdyby na mé dcery narazily, tak aby je pustili, ale že stát se může cokoliv, hlídky měly tehdy rozkaz každého na setkání zabít.

Mé dcery však během toho bombardování utekly s mou švagrovou a sousedkou do hor, kde již měli lidé poschovávané nějaké to jídlo na přežití. S mými dcerami utekla i neteř švagrové, v horách se však ztratily a trvalo jim tři dny než švagrovou našly. Mým dcerám tehdy bylo 17 a 14 let. V horách strávily celkem 14 dní, byly to hory vysoké 2000 m, nikde žádná voda, ani potůček, jen sněhové jámy. Naštěstí sousedka se vyzнала v různých bylinkách a tak dětem vařila čaje, takže byly ušetřeny nějakých vážnějších zdravotních problémů.

Se sousedkou tam byla i její těhotná dcera, která se chtěla vrátit zpět do Gacka, kde měla manžela. Sebral tedy svoje dvě dcery, moje dcery, nějakou paní a starou babičku, kterou nesly na zádech a vydaly se na zpáteční cestu. Byla to cesta plná hrůzy, schovávaly se, měly strach, aby nenarazily na hlídky, tam by hrozilo zastřelení. Když přišly na cestu u Gacka, byl tam zrovna ten policista, kterého jsem prosila o ochranu mých dcer. Pustil tedy moje dcery, sousedku s dvěma dcerami a tu jednu paní s malými dětmi. Babičku však odvedli stranou a když propuštěné kousek poodešli, zaslechli výstřel, to babičku na místě hlídka zastřelila.

Já jsem již předtím tušila, že se mi dcery vrátí, proto jsem šla upéct koláč, který mají rády, manžel se zlobil, proč peču, když holky jsou bůhví kde. Moje mateřská předtucha se však vyplnila, dcery mi druhý den přišly domů. Dovede si každý představit jak vypadaly, 14 dní se nemyly, tak jsem je vydrhla, všechno vyprala a dala do pořádku.

Další den ráno přišel nějaký manželův známý a říká, abychom si sbalili věci, protože nás začnou vyhánět. Sbalili jsme tedy tři kufry, dětem do batůžku to nejnnutnější prádlo a ráno pro nás přišli. Byli to vojáci z jednotky tzv. Bílí Orlové, kteří byli známi tím, že podřezávali své oběti. Šli jsme s nimi, jeden nám řekl, abychom šli spodní cestou, protože mám malé děti a na té horní, tam prý se střílí. Bylo to také proto, že jeden náš známý kluk hrál fotbal, měl mezi Srby kamarády a dovolil, abychom šli s ním spodní cestou. Dovedli nás před hotel, tam rozdělili muže a ženy na dvě strany a nařídili nám nastoupit do přistavených autobusů. Ten kluk z fotbalu nám ještě ukázal na autobus, do kterého máme nastoupit, ten že určitě dojede, za ostatní že neručí.

Nastoupili jsme tedy do toho autobusu, který jel do hlavního města Kosova – Prištiny. Přitom jsme museli jet kolem tzv. Korytské jámy. Zde bylo pohřbeno za války v roce 1941 mnoho obyvatel, většinou Srbů, tehdejší skupinou „ustašovci“. Přivedli je na pokraj jámy, udeřili do hlavy a nechali spadnout do jámy. Někdo tvrdí, že tam házeli muslimy, jiný zase Srby, těžko říci. Každopádně jsme měli při průjezdu kolem strach. Zachránili jsme se však všichni.

Měli jsme se dostat do Makedonie, ale na hranicích nám řekli, že mohou přejít pouze matky s dětmi do 15 let. Mé starší dceři již bylo 17, některým dalším také a tak jsme to odmítly.

Odvezli nás tedy zpět do Prištiny, kde nás na trávníku vysadili a autobusy odjely pryč. Zpočátku mezi nás přišli nějakí Albánci a začali si vybírat - tebe, tvoji dceru, tuhle tu paní - jestli chcete, můžete jít s námi. Jenomže byli oblečeni v bílých šatech, ověšení všude zlatem, báli jsme se, že skončíme někde v nevěstinci a tak jsme odmítli s tím, že chceme být všichni pohromadě.

Byly jsme tam asi týden, spali na kufrech, sousedka tam měla sestru a tak zorganizovaly nějakou pomoc v jídle od Červeného kříže.

Pak přistavili vlak, převezli nás na makedonskou hranici a tam jsme byly na nádraží tři dny. Byla tam pouze hlína, na tom jsme ležely, nebylo co jíst, přivezli nám na dvě osoby jednu krabičku rybiček a jeden větší kulatý rohlík, děti dostaly trochu mléka.

Poslední den tam jeden malý klučina ustavičně brečel hlady, šel kolem celník, vzal nás do kanceláře a ptá se kdo jsem. Jsem Češka pravím a on řekl, že za chvíli pro nás přijede osm autobusů, abychom nastoupili až do toho posledního. Ten vás odveze do Skopje, já až budu mít po službě, tak tam na vás budu čekat a vyzvednu vás. Mezitím jsme dostali nějaké jídlo a že se pojedou na Prespanská jezera, dcery však nechtěly, když nám ten celník slíbil, že nás vyzvedne a odvede na ambasádu. Ovšem ten, který celý odvoz řídil to nechtěl dovolit, prý je za nás odpovědný a že má kamaráda, který má tchyni Slovenku a u ní nás cestou vysadí. Pak že se tam vrátí a nějak nás do Čech dostane. V té vesnici jsme šli k oné Slovence, která přešla na muslimskou víru a odstěhovala se sem. Byla vdova, takže žádní muži do domu nesměli, nějací kluci nám tedy pomohli s kufry. Vypadali jsme určitě strašně po té cestě, ale přijala nás vstřícně, dokonce sama hned poznala, že jsem Češka. Řekli jsme jí, kdo nás poslal, nechala nás vykoupat a odpočinout, byli jsme tam asi tři dny. Během té doby jsme čekali, zda dostaneme nějaké peníze na cestu od Červeného kříže, jenomže ty stále nepřicházely. Slovenská muslimka nám tedy dala peníze sama, bylo to 400 marek, s tím, že si je pak nějak získá. Odvezli nás do Skopje na autobus, koupili jízdenky a jeli jsme vstříc České republice. Cesta trvala dvě noci, jeli jsme přes Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a Slovensko do Prahy. Tam, když jsme vystoupili, neměli jsme ani korunu, nemohli jsme zaplatit na WC v metru, toaletářka nás tam však pustila. Ve Stodůlkách jsem již musela požádat jednu paní, aby mi zapůjčila alespoň tři koruny na telefon. Tehdy stálo volání z automatu ještě jednu korunu. Paní mi je dala a já volala bratrovi, to jsem nepochodila, pak strejdovi a ten pro nás přijel a jeli jsme do Kralup. Toto strastiplné cestování trvalo celých 14 dní“.

Do České republiky se tedy vrátila rodina začátkem července, zatím bez manžela a otce. Paní Ivana nastoupila v chemickém závodu opět jako laborantka, dodělala si střední školu s maturitou a děti začaly znovu chodit do školy.

O svém manželovi, který zůstal doma dále paní Ivana vypráví: „ Manžela a jeho příbuzenstvo odvezli do asi 70 km vzdáleného koncentračního tábora v Bileči, kde byli v nelidských podmínkách drženi. Na den dostávali přidělem jeden malý hrníček vody a jedno vajíčko natvrdo. Hodně lidí zde zemřelo, pak se o tom dozvěděl Červený kříž z Dubrovníku, vykonali tam návštěvu, vše bylo popsáno, takže se režim poněkud zmírnil. Byli tam tři měsíce a pak je Chorvaté vyměnili za srbské zajatce. Dostali se do Chorvatska, dali je dohromady a měli jít do války. Manžel však přes českou ambasádu uprchl do České republiky, kde jsme ho na podzim uvítali“.

Závěrečné hodnocení a celkový pohled na část života prožitého v „Jugoslavii“ shrnula paní Ivana : „ Ještě v době mého pobytu v Gacku se mnou udělal rozhovor dnešní senátor a novinář Jaromír Štětina, který tehdy byl válečným zpravodajem. Bohužel článek, který napsal se mi dosud nepodařilo nalézt.

Tehdy při odjezdu jsem do Čech jela sama, všechny ostatní uprchlíky odvezli na Prespanská jezera, kde bylo velké rekreační středisko, z něhož se pak dostávali do různých míst světa.

Ještě před cestou jsem posílala do Bělehradu cestovní pas, aby mi mohli zapsat děti, ale odepsali mi, že bez povolení manžela to nejde. Ale pak přece jenom asi za 14 dní pas přišel a všechny děti tam byly zapsané.

Dnes na všechno prožité vzpomínáme a v paměti máme uloženy všechny strasti a tragédie, jichž jsme byli svědky. Zejména dcery prožily skutečně nezapomenutelné chvíle a poměrně dost je to poznamenalo.

I lidé v Gacku se postupně vzpamatovali, vrátili se do vesnic, postavili si nové domky, žijí a pracují nadále v elektrárně i jinde. Ovšem už to není to, co bývalo.

Podívat jsem se tam od té doby nebyla. Byli jsme s mým současným mužem na rekreaci v Baška Vode v Chorvatsku, do Gacka a okolí bych se možná ráda ještě podívala, ale jen tak kolem projet a nezastavovat“.

Vzpomínky Ivany Sirotkové končí. Prožila 13 let v oblasti Bosny a Hercegoviny, která oplývá velkým množstvím pamětihodností a podle mnoha zdrojů je jednou z nejunikátnějších a kulturně nejpestřejších oblastí Evropy. Bohužel válečné konflikty devadesátých let tuto zemi dost těžce poznamenaly. Během občanské války, která začala v roce 1992 zahynulo kolem 100 000 obyvatel, z toho 70% Bosenských muslimů, 25% Srbů a 5% Chorvatů. Skoro polovina obyvatelstva byla přesídlena, jak v rámci země, tak do zahraničí. Bosna a Hercegovina je stát malý, relativně mladý, ale určitě s nadějnou budoucností.

Vyprávění Ivany Sirotkové zaznamenal a některými daty doplnil Ing. František Záhora

Městečko Gacko